

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

**УКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЗАЛІЗНИЧНОГО
ТРАНСПОРТУ**

НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ім. М. ДРАГОМАНОВА

**ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ
«ПРОФЕСІЙНА ОРГАНІЗАЦІЯ АУДИТОРІВ, БУХГАЛТЕРІВ ТА ВИКЛАДАЧІВ
ОБЛІКОВО-КОНТРОЛЬНИХ ДИСЦИПЛІН»**

ЛЮДИНА, СУСПІЛЬСТВО, КОМУНІКАТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ

**МАТЕРІАЛИ XIII МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
КОНФЕРЕНЦІЇ «ЛЮДИНА, СУСПІЛЬСТВО, КОМУНІКАТИВНІ
ТЕХНОЛОГІЇ»**

м. Харків, 24 жовтня 2025 р.

**Дніпро
"Середняк Т.К"
2025**

УДК 316.05

Л 93

*Затверджено до друку Вченою радою Українського державного університету
залізничного транспорту (протокол № 10 від 20.10.2025 р.)*

Головні редактори:

Андрущенко В. П. – доктор філософських наук, професор, член-кореспондент НАН України, академік Національної академії педагогічних наук України, заслужений діяч науки і техніки України, ректор Національного педагогічного університету ім. М. Драгоманова

Панченко С. В. – доктор технічних наук, професор, академік Транспортної академії України, в. о. ректора Українського державного університету залізничного транспорту

Редакційна колегія:

Абашинік В. О. – д-р. філос. наук, професор

Вельш Вольфганг - габілітований доктор філософії, професор

Каграманян А. О. – канд. техн. наук, доцент

Панченко В. В. – д-р. техн. наук, доцент

Євсєєва О. О. – д-р. економ. наук, доцент

Толстов І. В. – канд. філос. наук, доцент

Людина, суспільство, комунікативні технології: матеріали XIII Міжнар. наук.-практ. конф. 24 жовтня 2025 р. / відп. за випуск І. В. Толстов. – Дніпро: Середняк Т.К, 2025 – 238 с.

ISBN 978-617-8807-07-8

© Авторський колектив, 2025.

*АБАШНІК У. В., аспірантка,
Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна,
м. Харків, Україна*

ФЕНОМЕН ЖАХЛИВОГО У ФІЛЬМАХ ІЗ «ФАТАЛЬНОЮ ЖІНКОЮ»

Жахливе та його різні прояви (від потворного та огидного до бридкого, страшного тощо) відіграють важливу роль не лише в реальному житті, але також у мистецтві, зокрема кінематографі [2]. З одного боку, феномен жахливого віднайшов відображення насамперед у специфічному різновиді кінофільмів – фільмах жахів, також горор-фільмах (від. англ. horror – жах) [4]. З іншого боку, жахливе має місце також у фільмах інших жанрів (трилер, драма, фентезі, навіть комедія, тоді говорять про комедію жахів). На початку ХХІ ст. також розвивається традиція українських фільмів жахів, у яких проявилися різні особливості української історії, культури, жахливі реальності сьогоденної російської війни [3].

Особливе місце прояв феномену жахливого має в так званих фільмах із «фатальною жінкою» (франц. la femme fatale). Згідно із гендерними стереотипами [1], така жінка чи дівчина є незалежною і сильною, а на шляху до досягнення своєї мети вона вміло користується своїми здібностями та рисами: краса, привабливість, сексапільність, наполегливість тощо. Також, уміло використовуючи свої переваги, така дівчина чи жінка буцімто не відчуває жодної емпатії, співчуття до інших, особливо чоловіків, і вміло маніпулює чоловіками.

У цьому розумінні слід згадати, що тип фатальної жінки досить відомий у різних культурах і жанрах мистецтва, наприклад із творів символізму кінця ХІХ-початку ХХ ст., представники якого протиставляли свої творіння буденності. Вибірково можна назвати твори деяких митців із різних країн (художників, графіків, скульпторів, архітекторів): француз Гюстав Моро («Саломея танцює перед Геродотом»), німець Франк фон Штук («Гріх»), швейцарець Арнольд Бьоклін («Свобода, Гельвеція»), норвежець Едвард Мунк («Вампір»), італієць Джованні Сегантіні («Злі матері»), поляк Яцек Мальчевський («Піфія»), австрієць Густав Клімт («Афіна Паллада», «Юдиф І», «Даная», «Портрет жінки») та ін.

Щодо характеристики особливостей фільмів із «фатальною жінкою», то можна навести цитату з однойменної книги (2020) відомої американської авторки Джулії Гроссман, яка пише: «Розумна, дотепна, здатна грати ролі та

перетворюватися, оманлива, розлючена, розчарована, корислива, спокуслива, відверто сексуальна, безстрашна та жорстка, фізично впевнена в собі з вражаючою зовнішністю: саме ці якості ми асоціюємо з фатальною жінкою. Образ зазвичай розуміють як красиву жінку, яка спокушає головного героя-чоловіка на злочинність і павутиння обману, спричиняючи його загибель, а коли того вимагають правила кіновиробництва, то і власну смерть» [7, с. 1].

Протягом ХХ ст. фільми з «фатальною жінкою» мали певний успіх у глядачів, оскільки в них ролі головних героїнь виконували здебільшого відомі та популярні акторки: Марлен Дітріх («Блакитний ангел», 1930), Мері Астор («Мальтійський сокіл», 1941), Ріта Гейворт («Гільда», 1946), Мерилін Монро («Ніагара», 1953), Кетлін Тьорнер («Жар тіла», 1981), Ізабель Аджані («Смертельне літо», 1982), Мелані Гріффіт («Дика штучка», 1986), Шерон Стоун («Основний інстинкт», 1992), Жульєт Бінош («Шкода», 1992), Лінда Фіорентіно («Остання спокуса», 1994), Ніколь Кідман («Померти заради», 1995), Гвінет Пелтроу («Великі сподівання», 1998) тощо.

Так, у згаданому фільмі-трилері «Жар тіла» (Body Heat, 109 хв, 1981) режисера Лоуренса Кездана головну роль фатальної жінки Метті Уолкер зіграла акторка Кетлін Тьорнер. Будучи одруженою з бізнесменом у літах, вона підшукує іншого чоловіка, щоб потім вбити того та отримати собі всі його статки. Феномен жахливого тут проявився в різних епізодах, зокрема брутальній сцені, коли Метті намовила свого нового коханця Неда Расіна (актор Уільям Гьорт) убити свого чоловіка (актор Річард Кренна). Під час нічного нападу коханець жорстоко вбиває того дерев'яною палицею (59 хв), однак врешті-решт опиняється за ґратами, натомість самій Метті вдається уникнути покарання.

Кетлін Тьорнер зіграла також іншу фатальну жінку в італійській містичній драмі «Джулія і Джулія» (Giulia e Giulia, 97 хв, 1987) режисера Петера дель Монте. За сюжетом відразу після весілля в італійському Трієсті за кермом авто гине новоспечений одружений чоловік Паоло (актор Гебріел Бірн), у той час як його молода дружина Джулія (Кетлін Тьорнер) залишається живою. Сім років потому вона працює в туристичному офісі та живе подвійним життям – у першому продовжує жити з чоловіком Паоло та їхнім маленьким сином, в іншому – вона одна та шукає сенс свого життя. Зустрічаючи англійського фотографа Деніела (актор і співак Стінг), вона виказує йому симпатії й навіть приходить до його номеру в готель «Савой», щоб вступити в інтимні стосунки. Однак, уже повертаючись у своє інше життя і відчуючи перед чоловіком Паоло муки совісті, Джулія брутально вбиває свого коханця.

Тут феномен жахливого віднайшов прояв спочатку у сцені, коли Джулія та Паоло їдуть на початку фільму на авто. При цьому вона цілує його та говорить, що щаслива та бажає мати дитину, однак вже наступної миті їхнє авто врізається в зустрічну вантажівку, внаслідок чого летить через каміння в кювет. При цьому Джулія вилітає з переднього сидіння на берег моря, а Паоло залишається за кермом авто, яке в цей час вибухає (4–5 хв). Проявом феномену жахливою є також сцена з вбивством фотографа Деніела, коли Джулія проникла до нього в номер готелю та під час палких поцілунків вбиває його величезними ножицями в спину (83 хв). Після цього вона холоднокровно відвозить труп до промислового порту, де викидає його в якусь вагонетку та пускає її колією в море.

У цьому відношенні, як приклад, можна ще навести фільм «Тимчасова секретарка», або «Тимчасова співробітниця» (The Temp, 99 хв, 1993). Тут головна героїня, фатальна дівчина Кріс Болін (акторка Лара Флінн Бойл) крокує впевнено корпоративними сходами, використовуючи підтримку головного героя Пітера Дернса (актор Тімоті Гаттон), змітаючи на шляху в різних жахливих сценах своїх конкурентів (відключений шредер раптово вмикається та калічить руки секретареві Дернса, місце якого займає потім Кріс Болін) і конкуренток, навіть керівницю компанії з випуску печива Шарлін Таун (акторка Фей Данавей), яка жахливо гине на фабриці, падаючи з великої висоти (90 хв).

Цей фільм кінокритики відносили до стереотипної категорії фільмів із «фатальними жінками», наприклад, австралійська дослідниця Саманта Ліндпоп із університету Квінсленд у своїй монографії «Постфемінізм і фатальна фігура в нео-нуарному кіно» [8, с. 78]. Справді, у цьому фільмі головна героїня вміло маніпулює чоловіками, користуючись своїми здібностями та фізичними даними тощо. У названому контексті можна навести одну цитату: «Фільм «Тимчасова співробітниця» належить до серії фільмів відродження нео-нуару початку 1990-х років, коли все зосереджено на фатальних жінках, які крокують корпоративними сходами, таких як «Основний інстинкт» (1992), «Розкриття» (1994) і «Остання спокуса» (1994)» [10].

У французькому фільмі-трилері «Фатальна жінка» (Femme Fatale, 110 хв, 2002) відомого режисера Баяна де Пальми феномен жахливого проявляється в контексті гендерного насильства [6]. У головній ролі тут виступила американська акторка та модель з нідерландськими коріннями Ребекка Ромейн-Стамос, яка одночасно грає двох молодих дівчат – Лору Еш і Лілі. У першій ролі вона є псевдо-фотографом та однією з учасниць

пограбування діамантових коштовностей (ціною близьк 10 млн) під час відкриття Канського кінофестивалю, у другій ролі – депресивну дівчину-парижанку, яка хоче закінчити життя самогубством.

На початку фільму фотограф Лора Еш у коридорі будівлі, а потім у туалеті, де розпочинається кінофестиваль, спокушає модель Вероніку (акторка Рі Расмуссен), на тілі якої розміщені діамантові коштовності. Їй на допомогу приходить співорганізатор пограбування Блек Ті (актор Ерік Ебуане), який у туалеті підміняє коштовності. Однак у цей час спрацьовує система сигналізації, і охоронець тяжко ранив грабіжника, який у жахливій сцені лежить на підлозі весь у крові (18 хв). Лорі Еш із сумкою коштовностей вдається втекти, а Блек Ті опиняється на сім років за ґратами. У цей час у Парижі Лора Еш випадково зустрічає дівчину Лілі, яка дуже схожа на неї саму. Після самогубства останньої, Лора Еш стає Лілі, бере її авіаквитки та сідає в літак до США, де знайомиться з майбутнім дипломатом Брюсом Уоттсом, а пізніше виходить за нього заміж і стає Лілі Уоттс. Через сім років Лілі Уоттс повертається з чоловіком до Франції, де той працює послом США, а в цей час із в'язниці повертається Блек Ті та розпочинає разом зі своїм поплічником пошук діамантів.

У гендерному сенсі сцену насильства глядач може побачити на самому початку цього фільму, коли Лора Еш у готельному номері отримує останні настанови перед пограбуванням від співорганізатора Блека Ті. Відібравши в неї закордонного паспорта, цей кремезний темношкірий чолов'яга так сильно б'є по обличчю дівчину, що її голова різко повертається в бік (4 хв). Або в іншій сцені, коли після тюремного терміну Блек Ті та його поплічник Расін (актор Едуар Монтут) віднаходять у столиці дівчину Вероніку та на вулиці брутально кидають її під колеса вантажівки, де вона жахливо гине (51 хв). Тобто слід зазначити, що в цьому фільмі жахливе проявляється переважно у сценах із насильством над жінками [9].

Як висновок, феномен жахливого віднайшов відображення не лише у фільмах жахів, але також у фільмах із «фатальною жінкою» [5]. При цьому, з одного боку, фатальні жінки у згаданих фільмах були схильні до різних злочинів, зокрема і вбивств, які супроводжені елементами жахів. З іншого боку, у гендерному відношенні саме такі фатальні жінки були жертвами різних насильств і злочинів, у т. ч. на фоні проявів жахливого.

Список використаних джерел

1. Абашнік У. В. Гендерний аспект жахливого у швейцарському кіно 1980-х рр. *Вісник Харківського національного університету імені*

В. Н. Каразіна. Серія «Теорія культури і філософія науки». Харків: ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2024. № 69. С. 48–56. <https://doi.org/10.26565/2306-6687-2024-69-06>.

2. Абашнік У. В. Особливості твору «Естетика потворного» (1853) Карла Розенкранца. *Людина, суспільство, комунікативні технології. Матеріали XII Міжнар. наук.-практ. конф., м. Харків, 25 жовтня 2024 р.* / відп. за вип. І. В. Толстов. Харків: УкрДУЗТ, 2024. С. 13–17.

3. Абашнік У. В. Феномен жахливого в українських горор-фільмах. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Філософія. Філософські перипетії»*. Харків: ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2025. № 72. С. 185–200. <https://doi.org/10.26565/2226-0994-2024-72-18>.

4. Фільм жахів. Горор: пер. з нім. / упоряд.: Урсула Фоссен, Володимир Войтенко. Київ: KINO-КОЛО, 2008. 502 с.

5. Blyth C. Reimagining Delilah's Afterlives as Femme Fatale: The Lost Seduction. London, New York, Oxford, New Delhi, Sydney: t&t clark, 2017. X. 198 p.

6. Femme fatale. URL: [https://en.wikipedia.org/wiki/Femme_Fatale_\(2002_film\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Femme_Fatale_(2002_film)).

7. Grossmann J. The femme fatale. New Brunswick, Camden, and Newark, New Jersey, London: Rutgers University Press, 2020. VII. 163 p.

8. Lindpop S. Postfeminism and the Fatale Figure in Neo-Noir Cinema. London: Palgrave Macmillan. 2015. X. 199 p.

9. Podrez P. Der Horrorfilm. *Handbuch Filmgenre. Geschichte – Ästhetik – Theorie*. Hg. von Marcus Stiglegger. Berlin u.a.: Springer, 2020. S. 539–556.

10. The Temp. URL: [https://en.wikipedia.org/wiki/The_Temp_\(film\)](https://en.wikipedia.org/wiki/The_Temp_(film)).

АНТОНОВА В. Ф., канд. філол. наук, доцент,
ОВСЯННИКОВ Б. О., здобувач вищої освіти,
Український державний університет залізничного транспорту,
м. Харків, Україна

ОБРАЗ ПРИРОДИ У ТВОРАХ ВАЛЬТЕРА СКОТТА І СЕМЮЕЛЯ КОЛРІДЖА

Тема образів природи у творчості англійських письменників-романтиків привертає увагу багатьох дослідників [1, 3, 5] завдяки глибокому філософському змісту та естетичній ролі природних мотивів.